
Marie Hackmanin kulutusvalinnat

Ulla Ijäs: Talo, kartano, puutarha. Kauppahuoneen omistaja Marie Hackman ja hänen kulutusvalintansa varhaismodernissa Viipurissa. Turun yliopiston julkaisuja C 402. Scripta Lingua Fennica Edita, Turku 2015. 255 s. ISBN 978-951-29-6052-1.

Ulla Ijäksen väitöstutkimus viipurilaisen kauppahuoneen omistajattaren Marie Hackmanin kulutustottumuksista ja niiden motiiveista on lähtökohdiltaan mielenkiintoinen. Tutkimuksen kohteena on

vuonna 1776 Viipurin kuvernementissa eli Venäjän keisarikuntaan kuuluneessa Vanhassa Suomessa syntynyt Marie Laube, avioituttuaan Hackman, joka Suomen historiassa tunnetaan kautta aikain yhtenä taitavimmista naispuolisista liikkeenjohtajista. Ijäksen väitöstutkimus viipurilaisen Marie Hackmanin kuluttamisesta on tärkeä lisä suomalaisessa ja pohjoismaisessakin historiantutkimuksessa, koska ainakaan Suomessa varakkaan porvarisnaisen kulutusta ei aikaisemmin ole tutkittu tässä laajuudessa.

Ottamalla tutkimuskohteekseen varakkaan kauppiaanlesken Ijäs on laajentanut tutkimuksen genrea, joka on aiemmin keskittynyt pääasiassa aristokratian kuluttamiseen. Väitöskirjassaan Ijäs kysyy, miten Marie Hackman ilmensi asemaansa ja elämäntapaansa kulutusvalinnoillaan, mitä hän kulutti, miten kuluttaminen muuttui hänen pitkän elämänsä aikana, miksi asemaa ja elämäntapaa oli osoitettava kulutusvalinnoilla ja mitkä olivat kuluttamisen motiivit. Ijäs on myös kiinnostunut siitä, miten kuluttaminen muovasi Marie Hackmanin identiteettiä.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys on hajaantunut ehkä turhankin laajaksi. Kirjoittaja tukeutuu Thorstein Veblenin käsitteisiin aatelin ja porvariston kuluttamisesta ja korostaa niiden jäljittelyhalua, hyvää makua ja muodinmukaisuutta. Veblenin teorioiden lisäksi Ijäs on käyttänyt identiteetin (Stuart Hall) sekä sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman (Pierre Bourdieu) käsitteitä. Kirjoittaja hyödyntää myös moderneja sukupuolentutkimuksen teorioita. Etenkin Bourdieun kulttuurisen pääoman käsitteen avulla Ijäs tekee kiintoisia havaintoja niistä tekijöistä, jotka ohjasivat Marie Hackmanin kulutusvalintoja. Kriittikini kohdistuu nimenomaan siihen, ettei teorioita ole käytetty johdonmukaisesti läpi tutkimuksen.

Väitöskirjan lähdemateriaalin muodostavat Elinkeinoelämän Keskusarkistossa (ELKA) ja Åbo Akademin kirjastossa säilytettävät Hackmanin kauppahuoneen tilit, kirjekopiot, päiväkirjat ynnä muut. Marie Hackmanin kuluttamisen mahdollistivat hänen kauppahuoneestaan saamansa tulot sekä sahojen, laivojen, sikurinviljelyn, köysitehtaan, tervakaupan ja maatalouden voitot. Lähdemateriaali ei suoranaisesti anna vastauksia siihen, miksi Marie Hackmanin oli osoitettava asemaansa ja elämäntapaansa kulutusvalinnoillaan ja mitkä viime kädessä olivat hänen kuluttamisensa motiivit.

Sama koskee myös Ijäksen tapaa tulkita Marie Hackmanin identiteettiä pelkästään hänen kulutusvalintojensa avulla. Koska tutkimuskohde ei juuri kirjoittanut kirjeitä, ei tietävästi lukenut kirjallisuutta eikä ilmeisesti kommentoinut maailmanmenoa yleisemminkin, tuntuu vaikealta vetää Marie Hackmanin identiteettiä koskevia johtopäätöksiä vain huonekalujen, sisustusten, siementilausten, hattujen, koirien, hevosten, vaunujen ja viinitilausten perusteella.

Talot ja niiden interiöörit sekä sisustamista ja asumista käsittävät luvut muodostavat kiinteän ja johdonmukaisen Marie Hackmanin kuluttamista tarkastelevan kokonaisuuden. Statusmanifestaation, elämäntavan ja lojaaliuden osoittajina huonekalut, valaisimet, kynttilät, matot, tapetit, verhot, pitsit, maalaukset, keisariperheen muotokuvat ja bystit ynnä muut muodostivat kokonaisuuden, jonka kuvakieltä Ijäs kiinnostavasti analysoi.

Kesäinen maaseutuasuminen oli ominaista sekä aatelille että porvaristolle kyseisenä tutkimusajan kohtana. Kirjoittaja osoittaa lähteidensä avulla, kuinka merkittävä kuluttamisen kohde Herttualan kartano, sen puutarha ja puisto olivat Marie Hackmanille. Rakenukset ja hyvin hoidettu ympäristö

olivat samalla hänen henkilökohtaisen valtansa ja elämäntapansa symboli. Kirjoittaja liittää Hackmanin kesänvieton venäläisen aatelin elämänmuotoon huomauttaen kuitenkin kulutuksen mittasuhteiden erosta.

Herttualaa ei ehkä sittenkään ollut varsinainen kartano vaan kesähuvila, *villa suburbana*, jollaisen omistaminen tai vuokraaminen oli tyypillistä 1800-luvun porvaristolle. Kulutuksen kohteet olivat kuitenkin samoja kuin aatelilla: rakennusten tyyliikkäät julkisivut, aistikkaat interiöörit, salaperäiset näennäisen villit englantilaiset puistot, ansarit, kukkaistutukset, hyötykasvipuutarhat, hevoset, seurakoirat, apinat, riikinkukot ja papukaijat. Marie Hackman jäljitteli läheisyydessä sijainneen Ludvig Heinrich von Nicolayn eleganttia Monrepos'ta puistoineen sekä Fabian ja Natalia Steinheilin Saarelaa.

Marie Hackmanin kotitalouden tavallisin kulutuskohteet olivat ruuat ja juomat, ja niiden käyttö kertoi tietoisista kulutusvalinnoista. Ne heijastivat myös nousevan porvariston elämäntapaa ja sisälsivät trendikuluttamisen piirteitä. Merkittävä osa ruokatarvikkeista ostettiin Pietarista, viinit ja muut juomat sekä tee ja kahvi tulivat etupäässä meritse suoraan Viipuriin, osin salakuljetettuina. Pukeutuminen oli myös keskeinen status- ja trendikuluttamisen ylläpitämisen ja vahvistamisen muoto. Sen sijaan korut olivat selvemmin pääoman sijoituskohteet. Kuluttamista näytettiin erilaisissa sosiaalisissa ja sukupuolittuneissa yksityisissä (kodeissa) tai julkisissa tiloissa (teatteri, tanssiaiset) tapahtuneissa seurustelutilanteissa, joissa tarvittiin kykyä tehdä ero hyvän ja huonon maun välillä.

Ijäs osoittaa tutkimuksessaan, miten Marie Hackmanin kuluttotumukset muokkasivat hänen elämäntapaansa. Hackman näytti kuluttamisen avulla statustaan suhteessa muihin viipurilaisiin aatelis- ja porvarispiireihin ja jäljit-

teli myös pietarilaisia sukulaisiaan ja sikäläisiä porvaristuttaviaan. Kulutustottumuksia ja -valintoja ohjasivat hyvä maku, muodinmukaisuus ja uutuus, ja ne kartuttivat bourdieuläisittain Marie Hackmanin sosiaalista ja kulttuurista pääomaa.

Kirjoittaja olisi mielestäni saanut tutkimuskohteestaan enemmän irti, jos hän olisi jättänyt aateli-kulttuurin tarkastelun vähemmälle ja keskittynyt 1800-luvun alkupuolen eurooppalaisen porvariston ja porvarillisen julkisuuden problematisointiin esimerkiksi Jürgen Habermasin ja Jürgen Kockan tuotannon avulla. Painopisteen siirto olisi samalla johtanut kirjoittajan luontevasti pohtimaan Itämeren piirin balttilais-saksalaisen kaupunkiporvariston elämäntapaa Lyypekistä Pietariin ja sijoittamaan Marie Hackmanin nimenomaan tähän hänelle luontevaan identtiseen viitekehukseen ja vertaamaan hänen elämäntapaansa ja kulutustottumuksiaan samantasoisien verokki-ryhmän kanssa.

DOSENTTI, FT JYRKI PAASKOSKI
HELSINGIN YLIOPISTO
ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO